

Анализ на резултатите от прилагането на мярка 214 „Агроекологични Плащания“ в частта – Контрол на почвената ерозия и мерките за борба с ерозията в ПРЗС 2007-2014 г.

Дияна Некова

Институт по почвознание, агротехнологии и защита на растенията „Н. Пушкаргов“ - София

E-mail: diananekova@mail.bg

Резюме

В статията е направен анализ на резултатите от прилагането на Мярка 214 от ПРСР 2007 – 2014 г. и са представени основните мерки, свързани с агроекологията и по – конкретно с контрола на почвената ерозия през новия програмен период. Използвани са данни, официално предоставени от ДФЗ. Анализът на данните показва, че заявените площи за подпомагане по мярка „Контрол на почвената ерозия“ са едва 0,3% от общата площ на обработваемите земи в Р. България. Осем области са без заявени площи за противоерозионна защита. Преобладават заявени участия за противоерозионната практика подобрителни мероприятия в пасища, а високоефективни противоерозионни практики като поясно редуване на културите, тревни буферни ивици, засяване на зимни предкултури и други не са обект на проекти и реализация.

Ключови думи: контрол на ерозията на почвата, мярка 214, ПРСР 2007 - 2014

Analysis of the Results of the Application of Measure 214 „Agroecology Payments” – Supervision of the Soil Erosion and the Erosion Control Measures in the Rural Development Programme 2007-2014

Diyana Nekova

N. Poushkarov Institute for Soil Science, Agrotechnologies and Plant Protection - Sofia

Abstract

The article presents an analysis of the results of the application of Measure 214 from the Rural Development Programme 2007 - 2014. It shows the basic measures concerning agroecology and more specifically it describes the measures undertaken to control the soil erosion during the new scheduled period. The data used is officially provided by State Fund Agriculture.

The analysis shows that the areas declared to support measure „Control over soil erosion” are only 0.3% of the total arable land in Bulgaria. Eight regions did not declare any acreage for anti-erosion protection. Most of the declarations for anti-erosion practices are Improving pastures. Highly effective anti-erosion practices, such as strip cropping, grass buffer strips, pre-crop for green mass and others, are not included in any projects or realization plans.

Key words: erosion control measurements, measure 214, RDP 2007 - 2014

Общата селскостопанска политика (ОСП) е една от основните политики на ЕО. Тя се състои от правила и механизми за производство, търговия и преработка на земеделски продукти, като се

отделя повишено внимание на развитието на селските райони. За периода 2007 - 2013 г. съществуваша два фонда за финансиране на ОСП – Европейски земеделски фонд за гарантиране

и Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони. I-ят фонд обхваща: средства за директни плащания и средства за пазарна подкрепа. II-ят фонд обхваща плащанията по програмите за развитие на селските райони съгласно регламент на Съвета (ЕС) № 1698/2005 за подпомагане развитието на селските райони чрез Европейския земеделски фонд. Общо средствата за селските райони за периода 2007 - 2013 г. възлизаха на 3233 млн. евро.

Целта на разработката е да се направи анализ на резултатите от прилагането и на Мярка 214 „Агроекологични плащания“ по отношение борбата с почвената ерозия и представяне на съответните мерки, предвидени в ПРСР през периода 2014 - 2020 г. по Мярка 10 „Агроекология и климат“.

Материал и методи

За реализиране на поставената цел е приложен метода на анализ на документи и данни от МЗХ – Програма за развитие на селските райони 2007 - 2013 г. и 2014 - 2020 г. и от Държавен Фонд Земеделие.

Резултати

Съгласно регламент № 1698/2005 на ЕС, през периода 2007 - 2013 г. България разработи и представи за одобрение от ЕК два много важни документа – Национален стратегически план за развитие на селските райони и Национална Агро-екологична програма за развитие на селските райони. С тези документи бяха поставени основните стратегически цели:

Първата стратегическа цел е развитие на конкурентни и основани на иновации селско и горско стопанство и хранително - преработвателен сектор.

Втората стратегическа цел е свързана с опазването на природните ресурси и защита на околната среда в селските райони.

Третата стратегическа цел е свързана с подобряването на качеството на живот в селските райони.

Един от най-обобщаващите инструменти за постигане на необходимата интеграция на политическите цели е Националната Агроекологична програма, а със заповед №РД-09-429 от 11.07.2008 г. за одобряване на условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние са одобрени следните

Национални стандарти за опазване на почвата от ерозия:

Национален стандарт 1.1: В земеделското стопанство с уникален идентификационен номер и обработваеми площи с размери над минималния според схемата за подпомагане е задължително в общата сеитбооборотна площ да се включат минимум 40% култури със слята повърхност с изключение на площи за производство на тютюн.

Национален стандарт 1.2: Задължително е запазването и поддържането на съществуващите трайни тераси в блока на земеделското стопанство и/или земеделски парцел и сключването на споразумения между земеползвателите на даден физически блок.

Чл.6 ал.4 от Закона за опазване на земеделските земи забранява унищожаването или промяната на изградени противоерозионни съоръжения без изрично съгласие на съответните държавни органи.

С Наредба 11 от 06.04.2009 г се уреждат условията и редът за прилагане на мярка 214 „Агроекологични плащания“ от ПРСЗ 2007 - 2013 г., посочват се финансовите параметри за подпомагане на фермерите при прилагане на земеделските дейностите, насочени към опазване на околната среда.

Както вече, беше посочено важно място в тази програма заема и мярката „Контрол на почвената ерозия“.

Тази мярка е изключително важна от гледна точка на това, че водната ерозия на почвата е най-широко проявения деградационен процес в България, от който в различна степен са засегнати около 53,2% от земеделските земи. По данни на Лазаров, А. и Д. Некова, 2005, 46,8% от земеделските земи попадат в степен със слаб ерозионен риск; 30,4% - слаб до умерен риск; 11,7% - умерен ерозионен риск; 8,0% - умерен до висок ерозионен риск и 3,1% - висок и много висок ерозионен риск. Чрез водната ерозия на почвата се нарушават трите основни функции на почвата: функцията за производството на храни, почвата като среда на местообитания на различни растителни и животински видове, почвата като основа за трансформация на вещества и енергия.

Ето защо борбата с водната ерозия на почвата чрез въвеждането на добри противоерозионни земеделски практики е задължително условие за развитие на устойчиво земеделие.

В същото време е известен факта, че за проектиране и изграждане на различни противоерозионни практики са необходими,

както първоначални инвестиции за изграждането им, така и ежегодни допълнителни разходи за поддържането им, които не намират пряко отражение в стойността на произведената селскостопанска продукция. Това определя и традиционното отношение към проблемите на борбата с ерозията на почвата у нас, което се свързва най-често с разходите на средства, а се подценява тяхната възвръщаемост. Това е и основната причина земеделските производители да не са заинтересовани от осъществяване на противоерозионна защита на стопанисваната от тях земя, поради което обработваемите земи в България в по-голямата си част остават през противоерозионна защита. В Наредба 11г за предоставяне на финансова помощ по мярка 214 „Агроекологични плащания” от Програмата за развитие на селските райони от изминалия програмен период са предвидени средства за подпомагане, представени в таблица 1.

Таблица 1. Стойност на противоерозионни практики
Table 1. Cost of the measures for soil erosion control

№	Противоерозионна практика	Стойност евро/ха
1.	Почвозащитни сеитбообращения	182,00
2.	Поясно редуване на културите	45,00
3.	Тревни буферни ивици	43,00
4.	Оттокоотвеждащи бразди	40,00
5.	Терасиране	205,00
6.	Цялостно затревяване	324,00
7.	Подобрителни мероприятия в пасища	82,00
8.	Почвозащитни предкултури	129,00

Както се вижда, размерът на тези средства е крайно недостатъчен, но трябва да се подчертае, че това са само компенсациите, които фермерите биха получили за реализираните от тях допълнителни разходи при прилагане на една или друга противоерозионна практика. Освен това, тъй като усвояването на тези средства е свързано с доста формалности и изискване запо-висока квалификация на ползвателите, липсва и достатъчна

мотивация и възможности от страна на земеделските производители, на този етап не бихме могли да отчетем голям интерес при кандидатстване по тази мярка от програмата.

В таблица 2 са представени обобщени данни за декларираните площи, които са получили плащане по мярка „Контрол на почвената ерозия“ за периода 2008 - 2014 г. Анализът на данните показва, че заявените площи за подпомагане по горепосочената мярка през изтеклия програмен период са 9322,88 ha. Те представляват едва 0,3% от общата площ на обработваемите земи в България, които по данни на МЗХ нарастват със 7,75% (от 3058 хил.ха на 3295 хил.ха). 8 области са без заявени площи за противоерозионна защита. Това са областите: Видин, Враца, Разград и Силистра в Северна България и Перник, Благоевград, Сливен и Смолян, в Южна България. В същото време в области като Пазарджик (1,91 ha), Ловеч, (2,89 ha) и Варна (1,08 ha) площите, кандидатствали за подпомагане по мярката са незначителни, което дава основание да се направи извода, че тези земи също са незащитени. В област Търговище са заявени и подпомогнати най-много площи – 5917 ha, които представляват 63,5% от общо заявените площи, следва област Плевен с 936 ha (10%), област Бургас с 675,4 ha (7,2%), област Ямбол – 558 ha (6%). Две области – София град и Велико Търново са с по приблизително 300 ha, съответно 3,2% и 3,3%. Останалите области са със значително по-малко участие. От гледна точка на видовете противоерозионни практики тяхното разпределение е следното:

86% от заявените участия са за подобрителните мероприятия в пасища,
6,1% са за противоерозионни мероприятия в лозя и овощни градини,
2,6% са земи, при които обработваемите площи се превръщат в пасища,
5,3% са останалите противоерозионни практики

Прави впечатление, че такива високоефективни противоерозионни практики като поясно редуване на културите, тревни буферни ивици, почвозащитни сеитбообращения, засяване на зимни предкултури и други не са обект на проекти и реализация. Основната причина за този изключително нисък интерес от страна на земеделските производители към осъществяване на противоерозионна защита на обработваните от тях земи се дължи от една страна на недостатъчна осведоменост за заплахата, наречена ерозия на почвата и за възможностите на различните противоерозионни практики да ограничават разрушителното ѝ действие

Таблица 2. Декларирани площи, по данни наДФЗ, получили плащане по направление “контрол на почвената ерозия” за периода 2008-2014 г.
Table 2. Declared area, according to the State Fund “Agriculture”, received payments for soil erosion control during the period 2008-2014.

Вид противоерозионна практика - КОД	1*	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	Общо	
	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha		ha
АП 25- Поясно редув. на културите	10,4																					10,4
АП 27- Отгокопвежд. бразди		27,26	91,5	4,05	9,58	27,7	108,3	1,91														270,3
АП 28 Противоер. м-я в лозя и ов.градини								0,87	562,3	1,57												564,74
АП 29 - Превръщ. на обработ. земи в пасища		45,49	11,26			30,66			113,1	1,32	1,08	6,53	31,03									240,47
АП 30 - подобрителни меропр. в пасища	265,6		5,97	89,79		797		5,05						5917	10,92	558	308,3	59,84				8017,47
АП 33 = АП 25 +АП 27				10,79															121,3			132,09
АП 35 = АП 25 +АП27 + буферни ивици				3,51																		3,51
АП 42 = АП 25 +АП27 + АП 28													1,33									1,33
АП 44 = АП 27 +АП 28				46,79																24,52		71,31
АП 45 = АП 28 + почвоз. предк.												11,26										11,26
Общо:	30,3	137	21,28	160,5	27,7	936	1,91	5,92	675,4	2,89	1,08	19,12	31,03	5917	10,92	558	308,3	59,84	121,3	24,52		9322,88

* 1 – София град; 2 – Габрово; 3 – Кърджали; 4 – Хасково; 5 – Монтана; 6 – Плевен; 7 – Пазарджик; 8 – Кюстендил; 9 – Бургас; 10 – Ловеч; 11 – Варна; 12 – Добрич; 13 – София област; 14 – Търговище; 15 – Шумен; 16 – Ямбол; 17 – Велико Търново; 18 – Стара Загора; 19 – Русе; 20 – Пловдив.

и от друга страна на невъзможността да се види в кратки срокове реалният икономически ефект от прилагането им, тъй като между реализирането и експлоатацията на дадено противоерозионно мероприятие и времето, когато се проявява действителния ефект от него има значителен период от време. Ефектът от противоерозионните практики трябва да се търси не в стойностни единици, а в запазване на почвата като основно и незаменимо средство за производство, в запазване на нейните свойства, биологичен потенциал и продуктивност.

И през новия програмен период 2014 - 2020 г. усилията са насочени към въвеждането на добри земеделски и екологични условия, свързани с опазване на почвата от ерозия, запазване на структурата на почвата и органичните вещества в нея. Всички земеделски стопани, ще получават подпомагане по различните схеми от Общата селскостопанска политика и допълнителните национални плащания по следните мерки от ПРСР:

Плащания на земеделски стопани за природни ограничения в планинските райони;

Плащания на земеделски стопани за природни, ограничения, различни от планинските райони;

Агроекологични плащания;

Плащания по Натура 2000 за земи;

Плащания по Натура 2000 за гори

В ПРСР 2014 - 2020 г. Мярка 10 „Агроекология и климат“ е логично продължение на дейностите на мярка „Агроекологични плащания“ от ПРСР 2007 - 2013 г. Тя се състои от 2 под - мерки, представени на фиг. 1.

Във връзка с дейността „Контрол на почвената ерозия“ са разработени Национални стандарти, задължителни за всички земеделски стопани, които ще получават подпомагане по различните схеми от ОСП и допълнителните национални плащания по мерките от ПРСР.

Национален стандарт 1.3 Задължително е запазването и поддържането на съществуващите трайни тераси в блока на земеделското стопанство и/или земеделски парцел и сключването на споразумения между земеползвателите на даден физически блок.

Национален стандарт 2.1: На един земеделски парцел се забранява монокултурно отглеждане за повече от две поредни години на лен, слънчоглед, захарно цвекло, грах.

Национален стандарт 2.2: Задължително е стърнищата от полски култури да се заорават в почвата за създаване на благоприятни условия за трансформиране в органично вещество и се забранява тяхното изгаряне.

Национален стандарт 5.2. Задължително е осигуряването на буферни ивици с ширина минимум 5 метра по протежение на повърхностни водни обекти (реки, язовири, езера, море), с изключение на оризовите клетки, чрез естествена растителност (трева, дървета, храсти) или поддържани в чим. Забранява се прилагането на минерални и органични азотсъдържащи торове в буферните ивици.

Във връзка с прилагане на Мярка 10 е разработена и обнародвана в ДВ НАРЕДБА №:7 от 24.02.2015 г., и влязла в сила от 27.02.2015 г. В нея в V – ти раздел е Контрол на почвената ерозия и са разписани дейностите, по които земеделските стопани могат да кандидатстват:

1. Превръщане на обработваеми земеделски земи в постоянно затревени площи;

2. Извършване на противоерозионни мероприятия в лозя и трайни насаждения:

а) чрез затревяване на междуредията на лозята и трайни насаждения;

б) изграждане и поддържане на оттокоотвеждащи бразди напречно на склона;

3. Противоерозионни мероприятия в обработваеми земи:

а) Създаване и поддържане на буферни ивици;

б) Поясно редуване на културите.

Така описани мерките за борба с ерозията не са достатъчно ясни, още повече, че никъде не са посочени и стойностите на средствата, с които ще се компенсират земеделските стопани. Това е едно формално отношение към проблема на опазване на почвата от разрушителното действие на водната ерозия, поради което в края на програмния период площите, заявени за подпомагане по под - мярката контрол на почвената ерозия отново ще са крайно незадоволителни.

Фиг. 1. Схема на Мярка 10 „Агроекология и климат“ от ПРСР 2014 -2020 г.

Fig 1. Scheme of Measure 10 “Agroecology and Climate” of the Rural development Programme 2014-2020

Заклучение

В резултат на подпомагането, което се предоставя от ЕС на единица площ, а така също и на средствата за подпомагане, които се отпускат по схемите на Националната Агроекологична програма, се увеличават площите на обработваемите земи основно за сметка на неизползваната земеделска земя. От гледна точка на защитата на тези земи от разрушителното действие на водната ерозия на почвата е необходимо да се провежда повече разяснителна работа и да се мотивират земеделските стопани да осигуряват противоерозионна защита на обработваните от тях земи.

Литература

Лазаров, А. и Д. Некова, 2005. „Икономическа оценка на средногодишните загуби на основни хранителни елементи от площната водна ерозия“, Научни доклади Нац. Конференция 15-19. Май 2005, С., с. 377-384

Национална Агроекологична програма за развитие на селските райони 2007 - 2013 г.

Програма за развитие на селските райони 2007 - 2013 г.,МЗХ

Програма за развитие на селските райони 2014 - 2020 г.,МЗХ